

De budgettaire en economische effecten van het verkiezingsprogramma van de PVV¹

Belangrijkste bevindingen van de analyse van het verkiezingsprogramma:

- Het verkiezingsprogramma van de PVV bevat een budgettaire paragraaf maar zonder een tabel die het prijskaartje van het programma toont.
- Het verkiezingsprogramma geeft geen beoogd begrotingstekort in de komende kabinetsperiode.
- Voor de overheidsuitgaven bevat het programma 6 concrete, kwantificeerbare maatregelen en 14 niet-concrete, niet-kwantificeerbare maatregelen. De concrete maatregelen verhogen de overheidsuitgaven per saldo met 6 mld euro. Vooral de zorguitgaven worden verhoogd. De meeste niet-concrete maatregelen verhogen de uitgaven verder.
- Voor de collectieve lasten bevat het programma 2 concrete, kwantificeerbare maatregelen en 7 niet-concrete, niet-kwantificeerbare maatregelen. De concrete maatregelen verlagen de lasten met 8 mld euro. Vooral de btw wordt verlaagd. De meeste niet-concrete maatregelen verlagen de belasting- en premiedruk verder.
- Als het dramatische effect van de Nexit-maatregel buiten beschouwing wordt gelaten komt het overheidstekort komt door het concrete deel van het verkiezingsprogramma 14 mld euro hoger uit dan in het basispad. Het verkiezingsprogramma van de PVV vergroot het tekort in 2028 met 1,1% bbp tot 4,7% bbp.

Auteur: Wim Suyker (wbc2home27@gmail.com)

Versie 23 november 2023

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Overheidsuitgaven	4
3	Lasten	5
4	Overheidssaldo	5
5	Economische effecten van het verkiezingsprogramma	6
6	Bijlage: Maatregelen van het verkiezingsprogramma in detail.....	7

¹ In het Verenigd Koninkrijk analyseert het IFS de budgettaire en economische effecten van verkiezingsprogramma's van de grootste politieke partijen (<https://election2019.ifs.org.uk/>). Deze analyse is hier gedaan voor het verkiezingsprogramma van de PVV.

6.1	Uitgaven	7
6.1.1	Sociale zekerheid	7
6.1.2	Zorg.....	8
6.1.3	Openbaar bestuur	8
6.1.4	Onderwijs	8
6.1.5	Overdrachten aan bedrijven.....	8
6.1.6	Internationale samenwerking	8
6.1.7	Veiligheid	8
6.1.8	Bereikbaarheid	8
6.1.9	Defensie.....	8
6.1.10	Klimaat en milieu.....	8
6.1.11	Overig	8
6.2	Lasten	10
6.2.1	Inkomen en arbeid	10
6.2.2	Vermogen en winst	10
6.2.3	Milieu.....	10
6.2.4	Overig	10
6.3	Aardgasbaten	11

1 INLEIDING

Als het dramatische effect van de Nexit-maatregel buiten beschouwing wordt gelaten, vergroot het concrete deel van het verkiezingsprogramma van de PVV ² het overheidstekort in 2028 met 14 mld euro (1,1% bbp). Dit is een ruwe inschatting van de budgettaire effecten van het verkiezingsprogramma op basis van openbare bronnen.

Onvoldoende uitgewerkte voorstellen in het verkiezingsprogramma zijn niet in deze analyse meegenomen. ³ Ze zijn wel weergegeven in de tabellen 5 en 7.

Maatregelen met een zeer beperkt budgettair beslag zijn niet in de analyse opgenomen.⁴

Maatregelen zonder direct effect op de rijksbegroting zijn niet in de analyse opgenomen.⁵

Maatregelen met ernstige twijfels over de juridische haalbaarheid zijn niet in de analyse opgenomen.⁶

² <https://www.pvv.nl/images/2023/PVV-Verkiezingsprogramma-2023.pdf>

³ **Onvoldoende uitgewerkt** geldt onder andere voor de in de tabellen 5 en 7 opgenomen maatregelen. Ook het terugdraaien van de wet toekomst pensioenen (pag. 11) is onvoldoende uitgewerkt. Een deel van de onvoldoende uitgewerkte maatregelen is mogelijk juridisch onhaalbaar.

⁴ **Beperkt budgettair beslag** geldt onder andere voor 20%-salarisverlaging voor bewindslieden en Kamerleden (pag.30), verlaging van de overheidsuitgaven voor het Koninklijk Huis (pag. 30), afschaffen van wachtgeldregeling voor politici (pag. 30), uitbreiding dierenpolitie (pag. 27), professionele nationale dierenambulance (pag. 27)

⁵ **Maatregelen zonder direct effect op de rijksbegroting** betreffen onder andere verlaging huren (pag. 45)

⁶ **Maatregelen met ernstige twijfels over de juridische haalbaarheid** betreffen onder andere stoppen met overdracht naar 'Brussel' (pag. 45); sluiten van grenzen voor asielzoekers (pag. 45), beperking van het aantal studenten uit andere EU-landen (pag. 34), tewerkstellingsvergunning voor EU-onderdanen (pag. 8)

2 OVERHEIDSUITGAVEN

Het concrete deel van het verkiezingsprogramma van de PVV verhoogt per saldo de overheidsuitgaven in 2028 met 6 mld euro t.o.v. het basispad. Dit is exclusief de macro-economische doorwerking van het verkiezingsprogramma (ex-ante effecten). DE PVV verhoogt vooral de zorguitgaven en verlaagt de uitgaven aan ontwikkelingshulp. Zie bijlage 6.1 voor details over de 6 concrete, kwantificeerbare maatregelen. Zie tabel 5 voor de 14 onvoldoende concrete uitgavenmaatregelen.

Tabel 1 Effecten op de overheidsuitgaven van het verkiezingsprogramma van de PVV

Netto intensiveringen in 2028 (in prijzen van 2024), ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro	
(+) betekent intensivering; (-) betekent ombuiging	
	2028
Sociale zekerheid (totaal)	4,7
Zorg (totaal)	7,7
Openbaar bestuur (totaal)	0,0
Onderwijs (totaal)	0,0
Overdrachten aan bedrijven (totaal)	0,0
Internationale samenwerking (totaal)	-5,3
Veiligheid (totaal)	0,0
Bereikbaarheid (totaal)	0,0
Defensie (totaal)	0,0
Klimaat en milieu (totaal)	0,0
Overig (totaal)	-0,9
Totaal overheidsuitgaven	6,2

3 LASTEN

Het concrete deel van het verkiezingsprogramma van de PVV verlaagt de belastingen en premies in 2028 met 8 mld euro t.o.v. het basispad. Dit is exclusief de macro-economische doorwerking van het verkiezingsprogramma (dus uitsluitend de beleidsmatige lastenmutatie). DE PVV verlaagt vooral de btw. Voor details over de 2 concrete maatregelen zie bijlage 6.2. De 7 onvoldoende concrete lastenmaatregelen zijn weergegeven in tabel 7.

Tabel 2 Effecten op de lasten van het verkiezingsprogramma van de PVV

Netto lastenverlichting in 2028 (in prijzen van 2024), ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro	
(+) betekent lastenverlichting; (-) betekent lastenverzwaring	
	2028
Inkomen en arbeid (totaal)	0,0
Vermogen en winst (totaal)	0,0
Milieu (totaal)	0,0
Overig (totaal)	7,9
Netto lastenen (totaal)	7,9

4 OVERHEIDSSALDO

Ongerekend de macro-economische doorwerking, vergroot het concrete deel van het verkiezingsprogramma van de PVV het overheidstekort in 2028 met 14 mld euro t.o.v. het basispad. Dit komt doordat de PVV zowel de uitgaven verhoogt als de belastingen verlaagt.

Het overheidstekort in het basispad is 3,6% bbp in 2028.⁷ Het verkiezingsprogramma van de PVV vergroot het tekort met 1,1% bbp tot 4,7% bbp.

Tabel 3 Effecten op het overheidssaldo van het verkiezingsprogramma van de PVV

Netto effect op overheidssaldo in 2028 (in prijzen van 2024), ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro	
(+) verbetering overheidssaldo (-) verslechtering overheidssaldo	
Totaal overheidsuitgaven	-6,2
Collectieve lasten	-7,9
Aardgasbaten	0,0
Overheidssaldo (ex ante)	-14,1
(in % bbp)	-1,1
Overheidssaldo basispad (mld euro)	-45,0
(in % bbp)	-3,6
Overheidssaldo verkiezingsprogramma plus basispad (excl. inverdieneffecten)	-59,1
(in % bbp)	-4,7

⁷ Zie <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Raming-Macro-Economische-Verkenning-MEV-2024.pdf>

5 ECONOMISCHE EFFECTEN VAN HET VERKIEZINGSPROGRAMMA

Het verkiezingsprogramma is wat betreft de overheidsfinanciën expansief (door de lastenverlichting en de intensivering van de overheidsuitgaven). Het expansieve begrotingsbeleid werkt op zich positief door op de economische groei. Uitgaande van het basispad met een blijvend oververhitte economie tot en met 2028, zal dit positieve effect op de economische groei worden gedempt door het tekort aan arbeidskrachten en zal het expansieve begrotingsbeleid een opwaarts effect hebben op de inflatie. Tegenover deze opwaartse inflatie-effecten staan neerwaartse inflatie-effecten van de verlaging van indirecte belastingen.

6 BIJLAGE: MAATREGELEN VAN HET VERKIEZINGSPROGRAMMA IN DETAIL

6.1 UITGAVEN

Tabel 4 Effecten op de overheidsuitgaven van het verkiezingsprogramma van de PVV

Netto intensiveringen in 2028 (in prijzen van 2024), ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro	
(+) betekent intensivering; (-) betekent ombuiging	
	2028
Niet afschaffen in 2025 van de IOAOW (PVV_005, pag. 45)	0,2
AOW-leeftijd naar 65 jaar (PVV_006, pag. 45)	4,5
Sociale zekerheid (totaal)	4,7
Afschaffen van eigen risico in de zvw (PVV_003, pag. 45)	6,0
Basispakket uitbreiden met mondzorg (PVV_004, pag. 45)	1,7
Zorg (totaal)	7,7
Openbaar bestuur (totaal)	0,0
Onderwijs (totaal)	0,0
Overdrachten aan bedrijven (totaal)	0,0
Stoppen met ontwikkelingshulp (PVV_007, pag. 45 en 43)	-5,3
Internationale samenwerking (totaal)	-5,3
Veiligheid (totaal)	0,0
Bereikbaarheid (totaal)	0,0
Defensie (totaal)	0,0
Klimaat en milieu (totaal)	0,0
Afschaffing NPO (PVV_010; pag. 30)	-0,9
Overig (totaal)	-0,9
Totaal overheidsuitgaven	6,2

6.1.1 Sociale zekerheid

- DE PVV schaft in 2025 de IOAOW niet af. Dit is in 2028 een intensivering van 0,2 mld euro (PVV_005, pag. 45)⁸

⁸ Op basis van pag. 137 van https://www.rijksfinancien.nl/sites/default/files/kamerstuk_pdf/kst-36410-XV-2_0.pdf

- De PVV verlaagt de AOW-gerechtigde leeftijd naar 65 jaar. Dit is een intensivering van 4,5 mld euro (PVV_006)⁹

6.1.2 Zorg

- DE PVV schaft het eigen risico in de zorg af. Dit is een intensivering in de collectieve zorguitgaven van 6 mld euro. Het gaat deels om de verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven (PVV_003)¹⁰
- De PVV voegt mondzorg (de tandarts) toe aan het basispakket van de zorgverzekeringswet (uitbreiding van de tandheelkundige zorg voor volwassenen naar de aanspraak die nu geldt voor jeugdigen). Dit is een intensivering in de collectieve zorguitgaven van 1,7 mld euro. Het gaat deels om de verschuiving van private naar collectieve zorguitgaven. (PVV_004)¹¹

6.1.3 Openbaar bestuur

- -

6.1.4 Onderwijs

- -

6.1.5 Overdrachten aan bedrijven

- -

6.1.6 Internationale samenwerking

- DE PVV stopt met ontwikkelingssamenwerking. Dit is een ombuiging van 5,3 mld euro (PVV_007, pag. 45 en 43).¹²

6.1.7 Veiligheid

- -

6.1.8 Bereikbaarheid

- -

6.1.9 Defensie

- -

6.1.10 Klimaat en milieu

- -

6.1.11 Overig

- De PVV schaft de landelijke publieke omroep (NPO) af. Dit is een ombuiging van 0,9 mld euro (PVV_010; pag. 30).¹³

⁹ Op basis van op basis van antwoord op vraag 59 in

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/09/29/a-antwoorden-miljoenennota-2024>

¹⁰ Op basis van antwoord op vraag 65 in

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/09/29/a-antwoorden-miljoenennota-2024>

¹¹ Op basis van antwoord op vraag 60 in

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/09/29/a-antwoorden-miljoenennota-2024>

¹² Op basis van VVD_224 in <https://www.cpb.nl/keuzes-in-kaart-2025-2028>

¹³ Op basis van tabel 68 in https://www.rijksfinancien.nl/sites/default/files/kamerstuk_pdf/kst-36410-VIII-2_0.pdf

Tabel 5 Onvoldoende gespecificeerde uitgavenmaatregelen in het verkiezingsprogramma van de PVV

Netto intensiveringen in 2028 (in prijzen van 2024), ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro	
(+) betekent intensivering; (-) betekent ombuiging	
	2028
Sociale zekerheid:	
Verhogen huurtoeslag (pag. 45)	+
Verhogen minimumlonen met doorwerking op AOW en uitkeringen (pag. 45)	+
Financiële steun aan ouderen met een laag inkomen voor kosten dierenarts (pag. 27)	+
Zorg:	
Intensivering op de zorguitgaven (meer handen aan het bed, zorgcrisisreserve, terugdringing wachtlijsten jeugdzorg) (pag. 45 en 17)	+
Extra verpleeghuisplekken (pag. 17)	+
Verzorgingshuizen terug (pag. 17)	
Openbaar bestuur:	
Onderwijs:	
Intensivering op de onderwijsuitgaven (meer leraren voor de klas, kleinschalig onderwijs) (pag. 45 en 34)	+
Forse beperking van het aantal buitenlandse studenten (pag. 34)	-
Overdrachten aan bedrijven:	
Internationale samenwerking:	
Veiligheid:	
Intensivering op veiligheidsuitgaven (meer politie op straat, 10.000 extra politieagenten, heropenen wijkpolitiebureaus) (pag. 45 en 17)	+
Bereikbaarheid:	
Verhoging investeringen in wegeaanleg (pag. 40)	+
Defensie:	
Klimaat en milieu:	
Bezuiniging op klimaat- en stikstofuitgaven, schrappen SDE++ en andere klimaatsubsidies (pag. 45 en 23) ¹⁴	-
Intensivering van uitgaven tegen hoogwater in Limburg, Brabant en Gelderland (pag. 40)	+
Overig:	

¹⁴ Op de uitgaven via de fondsen kan maximaal 8,1 mld euro in 2028 bezuinigd worden. Zie pag. 18 van <https://www.cpb.nl/startnotitie-keuzes-in-kaart-2025-2028>

Schrappen van subsidies voor kunst en cultuur (pag. 45)	-
Extra ouderenwoningen (pag. 17)	+

6.2 LASTEN

Tabel 6 Effecten op de lasten van het verkiezingsprogramma van de PVV

Netto lastenverlichting in 2028 (in prijzen van 2024), ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro	
(+) betekent lastenverlichting; (-) betekent lastenverzwaring	
	2028
Inkomen en arbeid (totaal)	0,0
Vermogen en winst (totaal)	0,0
Afschaffen van btw op voedingsmiddelen (PVV_001, pag. 45)	7,0
Afschaffen van de vliegtaks (PVV_002, pag. 45)	0,9
Overig (totaal)	7,9
Totaal lasten	7,9

6.2.1 Inkomen en arbeid

- -

6.2.2 Vermogen en winst

- -

6.2.3 Milieu

- -

6.2.4 Overig

- DE PVV schaft btw op voedingsmiddelen af. Dit is een lastenverlichting van 7,0 mld euro. Een juridisch aandachtspunt bij deze maatregel is dat die mogelijk strijdigheden oplevert met het fiscale neutraliteitsbeginsel, dat een ongelijke behandeling van concurrerende productgroepen die in dezelfde behoefte voorzien niet toestaat. Omdat zowel de afbakening van (samengestelde) product(groep)en als de handhaving complex is, bestaat er een aanzienlijk risico op uitvoeringsproblemen voor de Belastingdienst. (PVV_001)¹⁵
- De PVV schaft de vliegbelasting af. Dit is een lastenverlichting van 0,9 mld euro (PVV_002)¹⁶

¹⁵ Op basis van antwoord op vraag 73 in

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/09/29/a-antwoorden-miljoenennota-2024>

¹⁶ Op basis van tabel 19.2 in <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-financien/documenten/begrotingen/2023/09/19/bijlagen-miljoenennota-2024>

Tabel 7 Onvoldoende gespecificeerde lastenmaatregelen in het verkiezingsprogramma van de PVV

Netto lastenverlichting in 2028 (in prijzen van 2024), ten opzichte van het basispad ex ante, mld euro	
(+) betekent lastenverlichting; (-) betekent lastenverzwaring	
	2028
Inkomen en arbeid:	
Forse lastenverlaging voor huishoudens (pag. 45)	+
Verhoging ouderenkorting (pag. 45)	+
Aanpassing expat-regeling (pag. 45)	-
Vermogen en winst:	
Verhoging van de bankenbelasting (pag. 45)	-
Milieu:	
Verlagen van de energiebelastingen (pag. 45)	+
Verlagen van de brandstofaccijns (pag. 45)	+
Verlagen van de btw op energie (pag. 23)	+
Overig:	

6.3 AARDGASBATEN

- -